

Т.Г. Жаровцева
**ПЕДАГОГІЧНА ОСВІЧЕНІСТЬ
БАТЬКІВ ЯК УМОВА
РЕАЛІЗАЦІЇ ІДЕЙ
БАТЬКІВСЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ
В. СУХОМЛИНСЬКОГО**

Сучасні вимоги щодо педагогічної освіченості батьків передбачають такий рівень їх суспільної і особистої спрямованості, педагогічної підготовленості, який забезпечує реалізацію принципів виховання дітей в сімейних умовах.

У цьому зв'язку важливого значення набувають дослідницьке і теоретичне обґрунтування шляхів і соціально-педагогічних умов удосконалювання педагогічної культури батьків, відродження родини в цілому як автономної соціальної системи, що має відкритий, діалогічний і гнучкий характер.

В.Сухомлинський порівнював виховання в сім'ї з благородною та складною роботою, єдиною для всіх але і своєрідною та неповторною в кожній сім'ї. Наполегливо пропонував навчати майбутніх батьків у спеціальних батьківських школах – батьківської педагогіки [3].

Метою статті є визначення основних принципів і умов формування педагогічної освіченості батьків та їх вплив на виховання дітей у сім'ї.

Сім'я як соціальний інститут відбиває ключові проблеми економіки і політики держави, поточні протиріччя і труднощі. Найбільш загальні і гострі з них - масове поширення одно- і дводітної сім'ї, що не забезпечує суспільні потреби у відтворенні населення; невідповідність молоді до шлюбу;

високий рівень розлучень, зріст кількості неповних сімей і самотніх людей; труднощі поєднання жінками професійних і сімейних ролей; низький виховний потенціал родини; недостатнє поширення здорового способу життя.

Соціальний захист та підтримка батьків – це основа внутрішньої сімейної політики держави. Принципами цієї політики, що враховують об'єктивний зміст процесів, які відбуваються з сім'єю, дають можливість визначати основні цінності суспільства, а саме:

- принцип суверенітету сім'ї – сім'я суверенна при проведенні сімейної політики необхідно звести до мінімуму втручання у справи сім'ї;

- принцип суверенітету особистості - сімейна політика не повинна втручатися у справи сім'ї, також вона не повинна впливати на поведінку членів сім'ї;

- принцип опори на власні сили – суспільство і його інститути повинні захищати сім'ю в соціальному плані, але не перетворювати її на утримання, адже благополуччя сім'ї – це в першу чергу результат зусиль її членів, їхньої праці;

- принцип соціальної захищеності сім'ї – сімейна політика повинна піклуватися про благополуччя сімей (неповної, багатодітної родини, що мають у своєму складі інвалідів тощо);

- принцип поширення волі вибору – сімейна політика повинна пропонувати як най більше альтернатив, збільшувати кількість ступенів волі сімей;

- принцип диференційності політики - завдання і міри сімейної

політики завжди конкретні, впливають з реальної ситуації.

Але сучасна сім'я вимагає підтримки не тільки соціальної, але й педагогічної. На допомогу приходять дошкільні заклади освіти, які повинні пропонувати різні напрями допомоги і взаємодії. Ці напрями визначаються конкретною соціальною ситуацією розвитку, конкретними батьками і дітьми. Найважливіше – ознайомлення, залучення, навчання, особиста участь батьків у плануванні, організації й оцінюванні педагогічного процесу, життя дітей.

У роботах Н.Виноградової, Л.Загик, Я. Ковальчук, В.Котирло, С. Ладивір, Т.Маркової, Л. Островської, Е.Панько, О.Урбанської розроблено зміст, форми і методи взаємодії педагогів з сім'єю, напрями формування педагогічної освіти батьків.

Так, Е.Арнаутова вважає, що рівень педагогічної освіченості батьків великою мірою залежить від таких факторів, як освітній ценз, а також від індивідуальних особливостей, професійної орієнтації, життєвого досвіду [1].

Під педагогічної освіченістю батьків ми розуміємо не тільки оволодіння ними системою знань, умінь і навичок виховання дітей, але й уміння творчо застосовувати отримані знання, усвідомлено і критично ставитися до власної виховної діяльності.

Педагогічна освіченість батьків передбачає:

1) наявність у них знань у галузі педагогіки і психології, вікової фізіології та гігієни;

2) наявність певних педагогічних умінь для здійснення виховання відповідно до його мети і завдань;

3) позитивне, ініціативне ставлення до свого обов'язку - виховання дітей, бажання якомога краще здійснювати цей обов'язок.

Рішенню цієї проблеми значною мірою сприяє формування педагогічної освіченості, яка отримала широкий розмах. Але аналіз фактичного стану справи показує, що одна тільки освіта батьків, – нехай навіть добре організована, – ще не дає бажаного результату. Знання треба вміти застосовувати.

Багато хто з батьків, вважають, що в них є необхідний мінімум педагогічних знань, половина з яких не дає практичної користі; дехто намагається, але не завжди вміє застосувати знання на практиці, інші - не завжди застосовують, а треті не застосовують зовсім. Це означає, що при підготовці батьків і матерів до виховання дітей необхідно також формування педагогічних умінь, а це досягається лише за активної участі їх у різнопланових справах та заняттях, пов'язаних з вихованням дітей [46: 143].

Вивчення структури сімей знайшло різний ступінь визнання ними необхідності надбання педагогічних знань, тому ми диференційовано підійшли до роботи з кожною сім'єю.

На думку В.Сухомлинського: "Щастя батьківства та материнства - не манна небесна, вона не приходить святковим гостем, це - складне щастя, це праця і складність цієї праці у злитті розуму й почуттів, мудрості й любові." Він попереджав батьків не допускати втрати мудрості батьківської та материнської, радив цінувати сімейний колектив; говорив про те, що, якими б прекрасними не були

наші дошкільні заклади, самими головними “майстрами”, які формують розум, думку малюків, є матір та батько. Сімейний колектив, де дитину вводять у світ зрілості та мудрості старших, - це така основа дитячого мислення, яку не може замінити в цей вік ніхто [142].

Попередня робота з батьками була спрямована на знайомство з ними, виявлення їхнього рівня педагогічної культури. Це дозволило визначити шляхи взаємодії. На першому етапі ми встановлювали довірчі стосунки, що допомагали створити вихователям позитивний образ дитини. Потрібно було «забути» у спілкуванні з батьками негативні сторони поведінки їхніх дітей, «зламати» традиційну настанову вихователів на критичну оцінку.

На другому етапі ми відкривали перед батьками знання про їхню власну дитину: особливості взаємин дитини з однолітками в ігровій, трудовій і навчальній діяльності, про характер міжособистісного спілкування. У процесі цього етапу ми підводили батьків до усвідомлення обмеженості, недостатності їхніх уявлень, сутності педагогічної роботи в дошкільному закладі і необхідності спільного вирішення педагогічних проблем.

На третьому етапі ми залучали батьків до особистої участі у плануванні, організації й оцінюванні педагогічної роботи, життя дітей у дошкільному закладі.

Нами були визначені основні критерії і показники рівня педагогічної освіченості сім'ї, що включали:

а) ставлення батьків до виховання дітей у сім'ї: розуміння ролі сім'ї у виховному процесі;

використання різноманітних методів та прийомів виховання; визнання дитини як сімейної цінності;

б) педагогічна компетентність батьків: знання основних понять, методів та засобів виховання; уміння: педагогічні, комунікативні, організаторські, творчі;

в) особливості стосунків у сім'ї: здатність любити та поважати дитину; здатність до спілкування; уміння вислуховувати і залагоджувати конфлікти.

Нами був проведено опитування батьків. Більше 30% опитаних основною причиною труднощів у вихованні дітей вважають розбіжності між членами сім'ї в педагогічних питаннях, 10% - недоліки в характері будь-кого із членів сім'ї, заважаючих взаєморозумінню не тільки у сфері батьківських відношень, 15% батьків вважають, що причиною труднощів у вихованні дітей є незнання як виховувати дітей. Деякі (таких 5%) виховують без знань – “як вийде”, чи (таких теж 5%) – ніяк не виховують, оскільки вважають дитину “ще малою для того, щоб її виховувати”.

Основне джерело педагогічних знань для більшості батьків – теле- і радіопередачі.

Данні опитування дозволяють зробити наступні висновки:

1) батьки вважають своєю важливішою задачею формування в дитини моральних якостей, бачать її в майбутньому людиною по-перше за все моральною;

2) у моральному вихованні зловживають словесними методами впливу, недооцінюють виховну роль діяльності дитини;

3) у частини сімей не має єдності в педагогічних поглядах дорослих, що сприяє появі конфліктів, негативно

відбивається на формуванні особистості дитини;

4) значна частина батьків не задоволені рівнем своїх педагогічних знань, відчувають потребу їх удосконалення, але педагогічна освіта, що організується дошкільним закладом, не завжди відповідає цій потребі.

Як бачимо, існують певні розбіжності між намірами батьків у галузі виховання й умінням реалізувати ці наміри. Існуюча у дошкільному закладі педагогічна освіта і повинна бути спрямована на ліквідацію цих розбіжностей: озброїти батьків знаннями й уміннями, які допоможуть їм збудувати в сім'ї умови, що забезпечуватимуть формуванню моральних якостей дитини.

Як свідчить вивчення змісту педагогічної освіченості в деяких дошкільних закладах, вона не досить диференційована, не враховує особливостей конкретних сімей, ставлення батьків до виховання, їх педагогічного досвіду. Вихователі використовують переважно колективні форми. Тому нерідко батьки, вирішуючи завдання виховання своєї дитини, знаходять, що не можуть використовувати отримані знання, оскільки вони є надто загальними. Отже, вихователь повинен спиратись у своїй роботі з батьками на знання особливостей кожної сім'ї.

Педагогічна освіченість серед батьків найбільш дійова тоді, коли вона носить конкретний характер. Вихователі допомагають батькам зрозуміти як слід сім'ї застосовувати теоретичні та методичні положення, викладені в докладах, лекціях, бесідах та радах. Щоб надавати батькам ради та рекомендації,

вихователь повинен добре знати вікові та індивідуальні особливості кожної дитини, умови життя та виховання в сім'ях. Виправдовують себе бесіди з групою батьків, яких об'єднує щось спільне (наприклад, наявність однієї дитини в сім'ї), зустрічі-бесіди вихователів з батьками, бабусями та дідусями. Окремо збирають матерів, які самі виховують своїх дітей. Конкретизувати загальні вимоги і рекомендації сім'ї з урахуванням можливостей, умов, рівня педагогічної культури батьків, підходити до сімей диференційовано – це одна з умов успішної роботи дошкільного закладу освіти з сім'єю.

Умовно можна визначити декілька рівнів розвитку педагогічної освіченості батьків. Серед них: 1) виховання через догляд за дитиною (виховний процес зведений тільки до догляду за дитиною); 2) інтуїтивний підхід до виховання (мінімальна кількість усвідомлених принципів виховання); 3) виховання в дітей звичок і навичок (підкреслюється необхідність прищеплювання дитині певних правил поведінки); 4) виховання, засновано на загальних принципах виховання.

Розглядаючи педагогічну освіченість батьків з огляду на керівництво розвитком дитини і корекції її поведінки, ми ставили питання: у якому ступені ми можемо досягти бажаного результату? Чи можна за допомогою відповідної освіти батьків, розширення їхніх знань суттєво впливати на розвиток особистості дитини? Чи не є важливішою для самої дитини внутрісімейна атмосфера – атмосфера любові, довіри, поваги і почуття безпеки?

Що таке "педагогічна освіченість батьків" з погляду благополуччя родини? У першу чергу це здатність зрозуміти потреби дітей і створити можливості задовольнити їх, зробити дитину щасливою, уміння бачити якісь речі з огляду на перспективу розвитку дитини вже в тих матеріальних умовах, в яких сім'я живе в цей момент. Педагогічна освіченість батьків сама по собі не створює додаткових матеріальних можливостей, але допомагає батькам направити наявні ресурси на те, що найбільшою мірою сприятиме благополуччю сім'ї і цілеспрямованому розвитку дитини.

Аналіз сучасного суспільства і сучасної сім'ї показує, що сім'ї найчастіше нездатні створити сприятливі умови для соціалізації дитини, а ця нездатність призводить до різних соціальних проблем. У дослідженнях констатуються й факти послаблення сучасної родини, з одного боку, і факти посилення сім'ї за допомогою сімейного виховання і виховання батьків – з другого. Необхідність виховання батьків пов'язана саме з послабленням сім'ї і нездатністю батьків виховувати своїх дітей, відповідно до вимог сучасного суспільства.

Тому необхідність виховувати і навчати батьків можна обґрунтувати тим, що в педагогічно освічених батьків бідує сама дитина. Отже, коли ми говоримо про педагогічну освіченість батьків, мова йде про права дитини: про її право на різнобічний і спокійний розвиток, для якого необхідно створити відповідні умови.

Необхідність виховання батьків започаткована існуванням безперечного зв'язку між якістю домашнього виховання і соціальних

проблем суспільства. Із соціологічних і суспільствознавчих досліджень ми визнаємо, що сім'я займає центральне місце в життєдіяльності суспільства, відповідно всі помилки суспільства стосовно сім'ї відбиваються безпосередньо на соціальних проблемах: злочинності, алкоголізмі, психічних відхиленнях тощо. Саме з бажання відгородити себе суспільство намагається запобігти проявам цих проблем і допомагає сім'ї, намагається підтримати її, у тому числі і за допомогою виховання батьків.

Отже, необхідність педагогічної освіченості батьків можна обґрунтувати або посиленням на добробут батьків дитини і родини в цілому, або підкреслюючи суспільну значущість цієї проблеми. Виховання батьків необхідно для суспільства. Успіх його залежить, звичайно, від того, хто, коли, де, як і з якою метою його здійснює.

ЛІТЕРАТУРА

- *Арнаутова Е.П., Иванова В.М.* Общение с родителями: зачем, как? / Науч. ред. В.М. Иванова. – М., 1993.
- *Сатир В.* Как строить себя и свою семью. – Пре. с англ. – М.: Педагогика-Пресс, 1992.
- *Сухомлинський В.О.* Батьківська педагогіка. – К.: Рад. шк., 1978.
- *Сухомлинський В.О.* Мікроклімат вашого дому // Вибрані твори в 5 т. – К.: Рад. школа, 1997. – Т.5. – 639 с.
- *Сухомлинский В.А.* Мудрость родительской любви. – М.: Молодая гвардия, 1988. – 304 с.
- *Формування педагогічної культури батьків у сучасних умовах: науково-методичний збірник/ Під*

ред. В.Г. Пустового. – К.: ІЗМН, 1998. – 80 с.

•Хамяляйнен Ю. Воспитание родителей. – М.: Просвещение, 1993.

Подано до редакції 05.06.08

РЕЗЮМЕ

В статье рассматриваются проблемы формирования педагогической образованности родителей и ее влияние на воспитание детей в семье.

SUMMARY

The article discloses the problems of developing pedagogical competence of parents and its influence of bringing up children in family.